

tolikus árvaház költözött bele. Az árvák gondozását ferences nővérek látják el, a főnöknő kivételével fiatalok.

Ezeknek a ferences nővéreknek az anyaháza a bajorországi Mallersdorffban van. Innen már a múlt század közepén jöttek ferences nővérek Nagyszebenbe, s mint a Szentcsaládról nevezett ferences nővérek váltak ismertté. Erdélyben több helyen is működtek, a történelmi Magyarországon csupán a rozsnyói kórházban. Most újra felelevenedett a kapcsolat Mallersdorffal. Ennek látható jele volt az a két autóbusz, mely a vendégeket Németországból hozta, s az egyikén a felirat: Kloster Mallersdorf.

Alapítványi pénzből tették rendbe a parókia épületét, és szerelték fel az árvaházat. A pénzből ám arra is tellett, hogy a templom padjait és szószékét átfestessék. Ezeket meg az árvaházat szentelte meg Jakubinyi gyulafehérvári érsek úr, aki egyben az örmény katolikusok apostoli kormányzója. Segédpüspökével és papjaival együtt részt vett Sáska Jenő szamosújvári plébános örmény szertartású miséjén. /A segédpüspök még aznap délelőtt misét mondott a falu római katolikus templomában, ahová a jelenlévők az árvaháztól körmenetben vonultak át!/
 Az árvaház felavatásán dr. Issekutz Sarolta - egyesületünk elnöke - köszöntötte a megvalósult árvaház újdonsült lakóit és az egybegyűlteket, kiemelve annak jelentőségét, hogy "az elnéptelenedő örmény-katolikus közösség méltó módon hasznosította ősei jussát". Ezt követően átadta a Kulturális Egyesület ajándékait az árvaház számára.

A kántorház még felújításra vár, de a templom nem áll most már üresen, az árvaházi apácák és növendékek szentélye lesz.

Az ünnepség egésznapos volt. Délben ünnepi ebéd, majd műsoros délután az árvaház udvarán, este ifjúsági hangverseny a római katolikus templomban, s ezen tevőlegesen vett részt a csíksomlyói székhelyű Csibész Alapítvány.

Az ünnepségeken részt vett az Országos Örmény Önkormányzat népes küldöttsége is, Avanesian Alex elnök úr vezetésével. Számosan voltak a Csíkszépvízről elszármazottak meg a Csíkszeredában lakó magyarörmények is.

dr. Sasvári László

<><><><>

Velence örmény emlékei

Speciális örmény útikalauz

I. rész.

Mint előző számunkban már röviden érintettük, augusztus 25-28-ig az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület szervezésében egy csoport látogatta meg Velencét és a Szent Lázár szigeti Mechitarista Kolostort. Ekkor Fogolyán Atya egy összeállítást adott át : Velence örmény vonatkozású emlékei, mintegy örmény szemüveggel készített útikönyvet. Ennek felhasználásával Sasvári Tanár Úr elkészítette beszámolóját.

Csoportunkat Velencében a San Marco téri hajóállomáson Fogolyán Miklós mechtarista atya várta, s az Ő kalauzolásával kerestük fel a város örmény vonatkozású emlékeit, illetve adott ismertetést azokról is, melyeket nem tudtunk megtekinteni.

Áthaladtunk a San Marcón (Szent Márk téren). Óriási sor kígyózott, hogy bejuthassanak a templomba. Fogolyán atya megmutatta, hogy egyes kapuoszlopokba örmény betűk vannak bevésve. (Nevek, valószínűleg kőfaragóké!) Első állomáshelyünk:

Calle degli Armeni: az örmények sikátora. Santa Croce degli armeni az örmények templomai, s egykor e negyedben voltak az örmények lakásai.

Fogolyán atya a következőket mondta:

"Amikor az örmények szellemi központjáról, illetve templomukról kell egy pár szót szólni, akkor meg kell emlékezni arról, hogy mikor is települhettek le Velencébe.

Ziáni családot kell elsőnek megemlíteni, amely tagjai, mint jó kereskedők eljutottak Ciliciába, ahova le telepedett az örmény nemzet és ott az Új-Örményországnak az alapjait vetették meg. Abban a középkori időben a velencei kereskedők élvezték Nagy Leó király bullája kedvezményeit, amit Őfensége 1201 decemberében adott ki.

A Ziáni családból Sebestyén, ismert doge volt, aki 1172-1178 között uralkodott, akivel együtt említ a krónika egy örményt is, aki az uralkodónak nyújtott egy nagyobb összeget, hogy a vándor örményeknek legyen hajlékuk a város területén. Ezek szerint érthető Ziáni Márkus azon öröksége, amellyel a családi palotájukat az örmények rendelkezésére bocsátotta, hogy az utasok kapjanak szállást mielőtt tovább utaznának. Mai napig se lehet azonban pontosan tisztázni kinek az érdeme - Ziáni Sebestyénnek vagy az említett örményeknek, hogy létrejött az Örmények háza itt a közelben. A köztársaság 1235. május 25-én adta át, de lehet hogy tíz évvel még hamarabb.

A Velencei Köztársaság megengedhette magának azt a kulturális gesztust, amivel egy nép részére kényelmet és nyugalmat biztosíthatott.

A templom építése kb. 1696-ban fejeződött be. Nekünk erdélyieknek érdekes adat, hogy Arakelian Erzerumci Khacsadur plébános atya az 1720-as években járt Erdélyben, hogy a katolikussá lett örmények helyzetét rendezze Mártonffy György püspökkel. A sírja itt van a templomban."

Ezután elmentünk a San Salvador (= Szent Üdvözítő) templomba, itt van az örmények utolsó királynéjának a sírja. Újra Fogolyán atyát idézzük:

"Azt állítja a velencei hagyomány, hogy Örményország utolsó királynéja Velencében született 1454-ben, de a szülőháza leégett, és helyette a királyné unokája felépítette 1725-ben a mostani palotát, amelyben a modern szépművészet történelmi levéltárát találjuk.

Az említett királyné I. Corner, akár Cornáro, előkelő, gazdag uraság leánya volt. Az uraságot nagy remények fűzték Ciprushoz, ezért nagyon szívesen beleegyezett 14 éves lánya esküvőjébe, amit 1468. július 31-én tartották meg a Doge Palotában, velencei főurak előtt. A jegygyűrűt Ciprus nagykövete húzta fel a meghatódott Caterina ujjára. Ki

volt kötve az a feltétel, hogy ha meghalna a férje és nem lenne örököse, akkor a hitvese lesz az utód.

A fiatal menyecske négy év után érkezett Ciprusba, a megkoronázás a legnagyobb pompában történt a famagosztai Sz. Miklós templomban. Még nyolc hónap se telt el, a férje élete véget ért, még egy éves se volt a fia. Persze ezt a hírt boldogan vette tudomásul a Velencei Köztársaság, hogy olyan szép ajándékot hozott "kedves leányuk", mivel Ciprus örököse lett Caterina. Nagyon ragaszkodott a szép szigethez, de le kellett mondanivaló a fiatal özvegynek szülőföldje javára. Erre Caterinát nagy pompával fogadták. A királynőt bekísérték a Sz. Márk bazilikába és ott kiáltják "Asolo asszonyá"-nak. Asolóba telepedik le Caterina.

Caterinát csak a háborús idők kényszerítették, hogy 1510-ben hagyja el Asolót és térjen vissza Velencébe, amikor a gembrai szerződéssel, II. Gyula pápa rendeletével Ferrara és Mantova vezérei megakadályozták Velence terjeszkedését a szárazföldön. Abban az évben fejezi be életét 56 éves korában.

Temetése egy zivataros napon történt. A királynő akarata szerint testét egyszerű ferences rendi ruha takarta. Jelen voltak Velence főurai, Velence pátriárkája, püspökök és a hívek között a velencei örmények, akik királynéjuknak a végső tiszteletet akarták megadni. A körmenet a Nagy Kanálison végig kísérte a SS. Apostoli templomig: ott maradt a teste hatvan éven keresztül, addig amíg S. Salvador templomba lett véglegesen elhelyezve. A síremléket Bernardino Contino szobrász készítette. A dombormű mutatja azt az eseményt, amikor Caterina királynő a koronáját doge Agostino Barbarigo kezébe adja.

A sírkövön latinul ennyi olvasható, hogy "CIPRUS, JERUZSÁLEM ÉS ÖRMÉNYORSZÁG KIRÁLYNÉJÁNAK HAMVAI."

Ezek után átmentünk a Santa Maria della Fava templomba, ahol el vannak temetve a Seriman és Machus családok tagjai.

Újra az atyáé a szó:

"A templom utolsó oltár előtt a földön el lehet olvasni a márványba vésett íratot: SERIMANORUM COMITUM MONUMENTUM.

A Seriman család szép számban volt jelen Velence kereskedői között, eljöttek Örményország délvidékéről, Nakhicsevan megyéből, Perzsián keresztül. Manapság is számon tartja Velence a Seriman-palotákat. A család hírneve eljutott I. Lipót császár udvarába is, annyira, hogy a Szent Széknek nyújtott adományokat megköszönve, a császár magyar nemességet adott a családnak 1699. június elseje dátummal.

Ebben a templomban van még eltemetve a Manuch család, síremlékén 1748. évi dátummal, a templom nyugati oldalán."

Felkerestük a neves velencei, örmény főiskola barokk stílusú palotáját is, amely a Ca' Zenobio mentén terül el, a velencei örmények kulturális központja, mely ma különféle rendezvényeknek, kiállításoknak ad helyet.

A történetét az atya a következőkép mondta el:

"A Mourat-Raphael főiskolát tekintjük Mechitár apát egyik álma megvalósításának. Az apát fel akarta ébreszteni az örmény kulturális öntudatot és azt ébren tartani a világ minden táján, főleg az örmény fiatalságban.

Íme alig 90 év múlik el az Alapító halála után és eljut távoli keletről Sukiaszomál Apát kezébe egy nagy összeg, mely a szerzet előtt nevelési és tanítási célokra széles utat nyit. Ennek az iskolának az eredete visszanyúlik az 1834. évig, amikor két dúsgazdag örmény kereskedő Indiából, Samuel Mourat és Eduardo Raphael Gharamian eljönnek a rend vezetőségéhez, hogy az örmény fiatalság részére szeretnének iskolákat, kollégiumokat biztosítani bárhonnan érkezzenek is a diákok.

Az első iskola Paduában nyílt meg, a Prato della Valle mellett, és elnevezték Mourat iskolának. Két évvel később a második iskola Velencében nyílt Raphael néven egy csodálatosan szép palotában, Ca' Pesaroban, mely a Nagy Kanálisra néz.

A Raphael-iskola sok diákot fogad be, annyira, hogy kellett egy nagyobb iskolát keresni, ahová át tudnak költözni. Sikerült megvenni Velencében a Dorsoduro negyedben a Carmini templom melletti épületet 1850-ben. Ugyanakkor a páduai Mourat iskola, hogy megszabaduljon az osztrák elnyomás alól, Párizsba menekül és ott marad a francia-porosz háborúig, illetve 1870-ig. Abban az évben tér vissza Olaszországba, s egyesül a két főiskola egy helyen és elnevezik «Mourat-Raphael» főiskolának.

Itt képeznek azután számtalan diákot, akik nagy hírnevet szereztek a kultúrában, a társadalmi és a közgazdasági életben mint tudós emberek, művészek, költők, zenészek, iparosok stb. Elég említeni Eduard Yervant Aszulánt és Michele nevű fiát, akik mint orvosok a fül-gégészet ágában sokat tettek; egy másik gyermekük, Bolzánóban múzeumigazgató. Szintén híresek a fül-gégészet Mzsigian Dávid és Babikian Gergely. Banktisztviselő: Pazardzikian Vahan. Muzsikus: Efrikian Angelo, aki sikerrel tanulmányozta Vivaldi műveit, és akinek a leányát a népszerű Gianni Morandi énekes vette feleségül. Edgár Sahin festőművész is itt tanult. Híres írók és költők: Glauco Viazzi [Huszik Asrafian], Aramais Szrabian.

A Modern festők között találjuk Levon Mianassziant (1905-1978). Nagy hírnévre tesz szert a mai költők között Costan Zarian (1885-1969), aki élete nagy részét Örményországban élte le. A fia, Armen Zarian (1914-1994) folytatja apja művét, s az unoka Zarian Ara is kitesz magáért, s itt működik 1992 óta Velencében az építészet terén. Ne hagyjuk ki a híres költőt, Taniel Varuzsánt, aki az örmény mészárlás idején halt meg hősként."

Velencében még ezeken felül számtalan örmény vonatkozású emlék van, vagy olyan helyek, ahol örmények megfordultak. Ezekről is megemlékezik - még menetközben - Fogolyán atya. Soroljuk fel ezeket is, ha nem is teljes mértékben.

A város közepén található a Luna hotel, mely örmény vendégeket fogadott. A Piazza San Maverén ma is vannak örmény üzletek: itt volt Tokatzian és Mavian fotó-cikk üzletei.

A Szent Mózes templomban van eltemetve Veleiano Márton kereskedő.

A plébánián lakott Seriman Róbert. Pignoliék kertje: Serimánék első tulajdona.

Merceria: Serimán Zakariás üzlete itt van.

Szan Zulián: örmények mindenféle üzleteit találhatták itt egykor.

Ca Loredan: itt lakott Lusignan Péter király.

Szent Bertalan apostol temploma: Palma il Giovane festménye ábrázolja az örmény vezetők megkeresztelését.

Campo S. Marina: Serimán palota.

Ruga Giufa: Dzsulfai örmény kereskedők laktak itt.

San Giovannó Nouvo templomban van eltemetve egy Ovanesnek nevezett perzsiai örmény.

A Trevisian-Cappelló palotában laktak Seriman István és János.

A Calle delle Rasse sikátorban is laktak örmények.

Folytatás a következő számban

Fogolyán Miklós feljegyzéseit sajtó alá rendezte: dr. Sasvári László

<><><><>

Az erdélyi örmények rövid története jogi megközelítésből

A Fővárosi Örmény Klubban 1997. október 16-án elhangzott előadás

I. rész.

Erdélyben már a XI. század óta éltek ugyan örmények, de számuk elenyésző volt. A XVI. század elején már nagyobb számban jelen vannak, de ez esetben főleg ideiglenesen Erdélyben működő vagy csak egy-egy esetre odaérkező kereskedőkről van szó, vagy olyan telepekről, amelyek csekély számú örmény lakossága 1672-ig asszimilálódott. Ezt a tényt a jogi szabályozás is alátámasztja, ugyanis 1540-1672. között az erdélyi rendek gyakran alkottak törvényeket az idegen kereskedőkről általában, azonban az örményeket külön csak az 1600. évi II. tc. említi meg konkrétan¹.

Az Erdélybe nagyobb számban betelepülő örmények hosszú utat tettek meg az erdélyi - véglegesnek sajnos nem mondható - letelepedésükig.

A XIII. sz.-ban Örményországot megtámadták a törökök és a tatárok, akik országszerte jelentős pusztításokat végeztek. Ennek eredményeként főként az akkori fővárosból, Ániból százezrével menekültek el a keresztény örmények. A menekültek a Krim félszigeten telepedtek le, ahol főként kereskedelmi tevékenységet folytattak. Az itteni - főként tatárok okozta - zavargások miatt nagyobb részük továbbment Lengyelországba, majd - az ottani háborúk miatt - Moldvába, - ahol hét várost alapítottak (Focsani, Tecuci, Birlad, Ocna Roman, Iasi, Botosani) -, innen pedig - a rájuk kirótt egyre nagyobb terhek és az akkori fejedelem, Duca Voda-val kialakult konfliktus miatt - az erdélyi havasokba húzódtak.